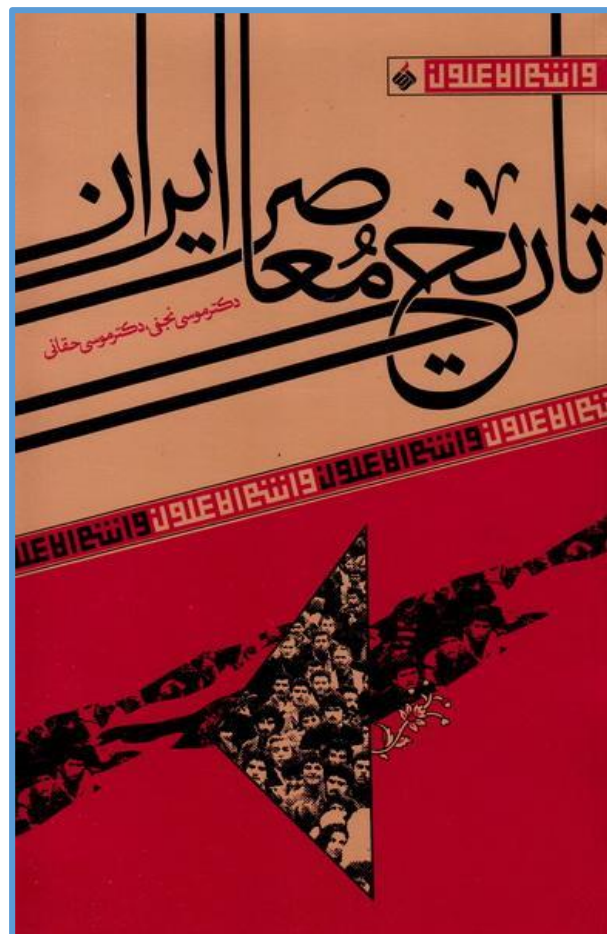


امیازها و قرار دادهای استعماری

در دوره قاجار

برگرفته از کتاب "تاریخ معاصر ایران، دکتر موسی نجفی، دکتر موسی حقانی"



فهرست

۲.....	فهرست
۴.....	امتیازهای مهمی که که دولت ایران به انگلستان واگذار کرد ، عبارتند از :
۴.....	۱- امتیازات رویتر و بانک شاهنشاهی :
۵.....	۲- امتیاز لاتاری و انحصار توتون و تنباکو (قرارداد رژی)
۶.....	۳- امتیاز داری :
۷.....	امتیاز های مهمی که دولت ایران به روس واگذار کرد عبارتند از :
۷.....	۱- امتیاز تأسیس بانک استقراضی روس :
۷.....	۲- امتیاز اداره گمرکات ایران :
۸.....	قرارداد های مشترک روس و انگلیس در ایران (۱۹۰۷ م و ۱۹۱۵ م)
۹.....	اعم نتایج واگذاری امتیازها به بیگانگان و انعقاد امتیاز با آنها :
۱۰.....	جدول امتیازات واگذار شده به بیگانگان و قراردادهای استعماری

بخشی از نامه‌ی ناصرالدین شاه به یکی از دولتمردان قاجاری

" دولت ایران میان رقابت دو دولت انگلیس و روس گیر کرده است. اگر کاری مبنی بر صرفه ، صلاح و آبادی مملکت خودمان در جنوب ایران بکنیم، دولت روس می‌گوید : برای منافع انگلیس می‌کنید ... در شمال و مغرب و شرق ایران اگر بخواهیم چنین کارهایی بکنیم، انگلیسی‌ها می‌گویند به ملاحظه منافع روس اقدام به این کارها کرده و می‌کنید. تکلیف ما مشکل است و روز به روز مشکل‌تر خواهد شد. پس یک مرتبه روس و انگلیس بیایند و بگویند دولت ایران دولت مستقل نیست."

بیشتر بدانید

میرزا ملکم خان ناظم‌الدوله، یکی از رجال عصر قاجاری بود که به شعار اخذ تمدن غربی بدون دخالت عقل ایرانی اعتقاد زیادی داشت. او در رساله دفتر قانون می‌نویسد: بفرمایید این درس تنظیم را در کجا خوانده‌اید؟ می‌دانم باز خواهید خندید و خواهید فرمود درس تنظیم چه چیز است؟ نظم ایران می‌خواهد و ما عقل داریم. من این همه فریادی که می‌زنم به واسطه همین خبط شماست؛ ایران را به عقل نمی‌توان نظم داد. عقل شما در صورتی که بیشتر از عقل افلاطون باشد، باز بدون حکم فرنگی ممکن نیست بفهمد اداره شهری یعنی چه.

خلاصه، الان چیزی که اعظم موانع ترقی ایران شده این است که وزرای ما عقل خود را بر علوم فرنگستان ترجیح می‌دهند. ملل فرنگ سه هزار سال معطل شدند تا اختراع عکس بروز کرد. حال وزرای ما می‌توانند این اختراع را در ۲۴ ساعت اخذ نمایند اما به یک شرط که عقل خود را داخل اجرای این عمل نکنند و هر طوری که معلم فرنگ می‌گوید همان طور رفتار نمایند. همچنین، به جهت اختراع نظام دولت سه هزار سال زحمت کشیده‌اند. حال وزرای ما می‌توانند نظام ایشان را در یک ماه اخذ بکنند اما به شرط اینکه عقل خود را از اختراعات تازه معاف بدارند.

امتیازهای مهمی که که دولت ایران به انگلستان واگذار کرد، عبارتند از:

۱- امتیازات رویتر و بانک شاهنشاهی:

از اولین امتیازات رسمی که انگلیس از دربار قاجاریه کسب کرد، امتیاز کشیدن سیم تلگراف خانقین - تهران - بوشهر در سال ۱۲۳۷ شمسی (۱۲۸۰ ق / ۱۸۷۰ م) و کشیدن خط تلگراف از انگلیس به هندوستان از طریق خاک ایران در سال ۱۲۴۸ ش بود. اما سنگین‌ترین امتیازی که انگلستان در این دوران از ایران به دست آورد، امتیاز رویتر در سال ۱۲۵۰ ش است. این امتیاز بی‌تردید از ذلت‌بارترین امتیازاتی است که ممکن است یک دولت به دولت دیگر واگذار کند. امتیاز رویتر بوسیله‌ی میرزا حسین خان سپهسالار - صدر اعظم وقت ناصرالدین شاه - و همکاری میرزا ملکم‌خان به یک یهودی انگلیسی به نام بارون جولپوس رویتر واگذار شد. به موجب این قرارداد، حق احداث راه آهن، ترموا، بهره‌برداری از کلیه معادن و منابع بجز طلا و نقره و سنگ‌های قیمتی، بهره‌برداری از جنگل‌ها، احداث قنات و کانال‌های آبیاری به طور قطعی و انحصاری به مدت هفتاد سال و اداره گمرکات و حق صدور همه نوع محصولات به ایران به مدت ۲۵ سال به رویتر واگذار گردید.

سپهسالار در ازای واگذاری این امتیاز در ظاهر تنها مبلغ دویست هزار لیره برای تأمین مخارج و هزینه‌های سفر اول ناصرالدین شاه به اروپا از رویتر وام گرفت. بعد از اینکه خبر اعطای این امتیاز در ایران منتشر شد، مجتهد بزرگ پایتخت، آیت‌ا. حاج ملا علی کنی، با تمام توان به مخالفت با آن برخاست و با بیدارگری و تهدیدها و فشارهایی که بر دولت وارد ساخت، در نهایت ناصرالدین شاه را مجبور به الغای این امتیاز کرد. این امتیاز در رمضان ۱۲۵۱ ش / ۱۲۹۰ ق لغو شد.

رویتر با از دست دادن این امتیاز به تلاش‌های آشکار و پنهان خود ادامه داد و در نهایت، پس از هفده سال، امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی را از ناصرالدین شاه به دست آورد. ناصرالدین شاه پس از اعطای این امتیاز برای

^۱ لرد کرزن - یکی از مهمترین مأموران امپراطوری انگلیس در هند و خاورمانه - درباره امتیاز رویتر می‌نویسد: عجیب‌ترین امتیازی که در طول تاریخ نظیر ندارد و به موجب آن، تمام منابع طبیعی کشوری به یک خارجی تسلیم و تفویض گشته است.

تأمین هزینه‌های سفر سوم خود به فرنگستان، مبلغ ۴۰ هزار لیره در سال ۱۲۶۷ ش از جرج رویتر فرزند جولیس رویتر، وام دریافت کرد.

قرارداد تأسیس بانک شاهنشاهی در ۱۴ فصل در ۲۷ جمادی الاول ۱۳۰۶ ق (۱۲۶۷ ش) پس از رویت شاه و تأیید شورای وزیران، بین ایران و انگلیس منعقد شد. مدت قرارداد شصت سال بود و بر اساس آن اجازه نشر اسکناس، بهره برداری از معادن ایران و راه‌سازی با شرایطی به رویتر داده می‌شد. در مقابل، رویتر از تمام دعاوی خود درباره قرارداد ۱۲۵۰ ش صرف نظر کرد و متعهد شد مبلغ ۴۰ هزار لیره به ایران وام دهد.

با اعطای امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی و انعقاد قرارداد، انگلستان بر کلیه منابع پولی و مالی ایران مسلط شد و از طریق این بانک، ضمن جذب سرمایه‌های کشور به جاسوسی و دخالت در امور داخلی کشور و شناسایی و جذب افراد غرب‌گرا و بسط نفوذ خود در نظام اجتماعی ایران پرداخت. با عقد این قرارداد، مأموران زیادی به نام کارمند وارد ایران شدند. بانک شاهنشاهی در سال اول و دوم، در شهرهای تبریز، رشت، اصفهان، شیراز، کرمان و مشهد شعبه‌هایی دایر کرد. بعدها با دایر شدن شعبه‌های بانک شاهنشاهی در همدان، کرمانشاه، اراک، بروجرد، اهواز، خرمشهر، یزد، سیستان، ارومیه و ... این شهرها به پایگاه‌های مهمی برای انگلستان تبدیل شد.

۲- امتیاز لاتاری و انحصار توتون و تنباکو (قرارداد رژی)

ناصرالدین شاه در سفر سوم خود به فرنگستان که هزینه آن از محل وام دریافتی در قبال واگذاری امتیاز بانک شاهنشاهی تأمین شد، با واسطه‌گری رجال درباری چون میرزا ملکم خان و امین‌السلطان، دو امتیاز دیگر به انگلیس‌ها واگذار کرد.

امتیاز اول، امتیاز لاتاری (بخت‌آزمایی و قرعه‌کشی) بود؛ ناصرالدین شاه با خواهش میرزاملکم خان امتیاز نامه‌ای را بدون ذکر نام صاحب امتیاز امضاء کرد. اما وی به منظور سریع از این امتیاز، آن را با استفاده از اسامی افرادی دیگر به شرکت سندیکای انگلیسی - آسیایی واگذار کرد و مبلغ ۴۰ هزار لیره دریافت نمود. پس از افشای این جریان، افتضاح سیاسی بزرگی به وجود آمد. علمای ایران به محض شنیدن اعطای این امتیاز، حرام بودن لاتاری را اعلام کردند. از این رو، سندیکای انگلیسی - آسیایی در استفاده از این امتیاز در ایران ناکام ماند و از ایران تقاضای جبران خسارت کرد. شاه و دربار متوجه سوءاستفاده ملکم خان شدند و در پی آن، وی کلیه مناصب مهم دولتی خود را از دست داد.

امتیاز مهم دیگر، امتیاز انحصار توتون و تنباکو یا قرارداد رژی است که پایه‌های آن امتیاز در سفر ناصرالدین‌شاه به فرنگستان ریخته شد. در این سفر، جرالده مازور تالبوت با کمک دولت انگلیس و بعضی دولت مردان قاجار برای گرفتن امتیاز خرید و فروش و صدور انحصاری دخانیات ایران، موافقت امین‌السلطان صدراعظم ناصرالدین‌شاه را جلب کرد. متعاقب آن، پیشنهادی در قالب طرح امتیاز تهیه و به شاه ارائه شد و مورد موافقت او قرار گرفت.

تالبوت، چندماه پس از این موافقت برای پیگیری و طرح قرارداد به ایران آمد و در سال ۱۲۶۸ ش (۱۳۰۷ ق) - همراه با سفیر انگلیس - با شاه و امین‌السلطان دیدار کرد و در یکم شعبان ۱۳۰۷ ق تالبوت فرمان امتیاز خرید و فروش داخلی دخانیات و صدور آن به خارج را به مدت ۵۰ سال بدست آورد.

در مقابل این قرارداد کمپانی رژی موظف شد که سالانه مبلغ ۱۵ هزار لیره و نیز یک چهارم سودسالانه خود را به ایران پرداخت کند. در حالی که در همان دوران، دولت عثمانی امتیاز خرید و فروش توتون و تنباکو را فقط در داخل کشور خود در مقابل ۷۰۰ هزار لیره به یک کمپانی واگذار کرد. خبر انتشار این امتیاز، رجال و دل‌سوزان حقیقی جامعه ایران را متأثر و دگرگون کرد و از گوشه و کنار ایران صدای مخالفت مردم بلند شد.

۳- امتیاز داری :

در سال ۱۲۸۰ ش (۱۳۱۹ ق / ۱۹۰۱ م) شخصی انگلیسی به نام ویلیام ناکس داری توانست امتیاز بهره استخراج و بهره برداری و لوله‌کشی نفت و قیر در سراسر ایران غیر از ۵ ایالت (آذربایجان، گیلان، مازندران، کرمان، و خراسان) را به مدت ۶۰ سال از ناصرالدین‌شاه به دست آورد.

داری متعهد شد که ظرف دو سال، برای بهره‌برداری از این امتیاز شرکت‌هایی تأسیس کند و از عواید حاصل از آنها ۱۶ درصد به عنوان حق امتیاز به دولت ایران بپردازد. به علاوه، بیست هزار لیره نقد به صورت سهام به ایران بدهد. این قرارداد ۵ سال قبل از مشروطیت منعقد شد. (زمان مظفرالدین شاه)

صاحب امتیاز در تمام مدت قرارداد از پرداخت مالیات، عوارض و حقوق گمرکی برای کلیه زمین‌ها، ماشین‌آلات و وسایل و مواد لازم که وارد کشور می‌کند و همه محصولات نفتی که صادر می‌نمود، معاف شده بود.

امتیاز های مهمی که دولت ایران به روس واگذار کرد عبارتند از :

۱- امتیاز تأسیس بانک استقراضی روس :

متعاقب اخذ امتیاز تأسیس بانک شاهنشاهی توسط انگلیس، روس‌ها که نمی‌خواستند از قافله رقابت با رقیب دیرینه خود دور بمانند، با فشار زیاد به دولت مردان و استفاده از ضعف و گرفتاری سلطنت ایران امتیازات فراوانی کسب کردند. تشکیل گارد قزاق تحت فرماندهی افسران روس و در رأس آنها امتیاز تأسیس بانک استقراضی روس برای دو نفر روسی به نام‌های رافلوویچ و ژاک پلیاکف، دو امتیاز مهمی بود که روس‌ها به آوردند.

در سال ۱۲۶۷ ش (۱۳۰۶ ق) حق ویژه تدارک، مطالعه و اجرای احداث راه آهن‌های ایران نیز به مدت ۵ سال به روس‌ها داده شد.

۲- امتیاز اداره گمرکات ایران :

در سال ۱۲۷۴ ش (۱۳۱۳ ق) ناصرالدین شاه پس از نیم قرن سلطنت به قتل رسید و تاج و تخت خود را همراه با خزانه‌ای تهی برای جانشینش، مظفرالدین‌شاه، برجای گذاشت. شاه جدید هم از دولت انگلیس و روسیه تقاضای وام کرد.

دولت روسیه با استفاده از فرصت پیش آمده در سال ۱۲۷۹ ش (۱۳۱۸ ق) مبلغ ۲۲/۵ میلیون روبل با بهره ۵۰ درصد و بازپرداخت ۷۵ ساله به ایران پرداخت کرد. شاه و دولت او متعهد شد که از محل همین وام، بدهی بانک شاهنشاهی را بابت وام‌هایی که قبلاً به ایران داده شده بود، بپردازد.

ضمانت بازپرداخت این وام، کلیه درآمدهای گمرکی از گمرکات کشور به استثنای منطقه فارس و بنادر خلیج فارس بود. به این ترتیب اداره و کنترل گمرکات ایران با کمک و دستیاری نوز بلژیکی به طور کامل در اختیار روس‌ها قرار گرفت. مظفرالدین‌شاه با دریافت این وام به همراه تعدادی از اعضای دربار و دولت به اروپا سفر کرد و پس از خرج کردن این پول‌ها با دست خالی به ایران بازگشت. او در سال ۱۲۸۰ ش مجدداً از روس‌ها مبلغ

۱۰ میلیون روبل وام دریافت کرد و در ازای آن، امتیاز ساختن راه شوسه جلفا - قزوین و تغییر تعرفه گمرکی ایران را به آنها واگذار کرد. این قرارداد خفت‌بار در نوامبر ۱۹۱۹ م به امضاء رسید و بر اساس آن، دست ایران از کلیه امور گمرکی به کلی کوتاه شد و روسیه بر بازار تجاری و اقتصادی ایران استیلای کامل پیدا کرد. بدین ترتیب خسارت‌های فراوانی به صنایع بومی و فرآورده‌های معدنی و مواد خام ایران وارد شد.

قرارداد های مشترک روس و انگلیس در ایران (۱۹۰۷ م و ۱۹۱۵ م)

جسارت روس و انگلیس در اخذ امتیاز از ایران به جایی رسید که این دو دلت به دور از چشم مردم ایران دقیقاً در دورانی که اولین مجلس شورا در بهار آزادی مشروطیت به دنبال حل مسأله‌ی قانون اساسی بود، طی قراردادی کشور را به سه منطقه تقسیم کردند؛ منطقه شمال تحت سلطه روسیه، منطقه جنوب تحت اختیار انگلیس و منطقه مرکزی بی‌طرف. این قرارداد که به قرارداد ۱۹۰۷ م معروف است میزان تمایل استعماری روس و انگلیس و دیگر برنامه‌های توسعه‌طلبانه آنها را در سرزمین ایران نشان می‌دهد. عقد این قرارداد در زمانی به وقوع پیوست که دولت انگلیستان خود را حامی نظام مشروطیت ایران و مشروطیت را برگرفته از نظام حکومتی انگلیس می‌دانست و در ارکان مجلس، عده محدودی از نمایندگان را با تمام توان و قوا در تلاش بودند تا قانون اساسی مشروطیت را به تقلید از قوانین انگلستان، فرانسه و بلژیک به ملت ایران تحمیل کنند.

انعقاد این موافقت‌نامه در زمان اولین دوره مجلس شورا، مردم را به هیجان آورد و آنان را به اعتراض علیه چنین تهاجم آشکاری نسبت به استقلال ایران برانگیخت. در ادامه این جریان دولت ایران اعلام کرد این موافقت‌نامه را به رسمیت نمی‌شناسد و مجلس هم با آن مخالفت کرد.

به دنبال این واقعه روس و انگلیس پس از جنگ اول جهانی، معاهده سری دیگری را در سال ۱۹۱۵ م علیه ایران امضاء کردند. بر اساس این معاهده سرزمین‌های دیگری از موضوع معاهده ۱۹۰۷ م تحت نفوذ آنها افزوده شد. در ضمن، آنها منطقه بی‌طرفی را که در آن قرارداد برای ایران باقی گذاشته بودند عملاً بین خود تقسیم کردند.

اعم نتایج واگذاری امتیازها به بیگانگان و انعقاد امتیاز با آنها :

- ۱- فروش منابع و منافع ملی به بیگانگان به مدت طولانی و محروم شدن مردم ایران از این بهره‌ها
- ۲- حضور مستقیم مأموران، مستشاران و جاسوسان کشورهای بیگانه در ایران و نفوذ تدریجی بر برخی از ارکان حکومت به عنوان مجریان اجرای قراردادها.
- ۳- برقراری با دولت مردان از طریق اعطای رشوه و فراهم ساختن زمینه‌های وابستگی به آنها.
- ۴- ایجاد مراکز و پایگاه‌های فرهنگی، آموزشی، سیاسی به بهانه حمایت از اتباع و هم‌کیشان خود در ایران و کشاندن پای ایرانیان به این مراکز؛ مانند ورود نظامی انگلیس در قرارداد رژی و ساخت مدرسه و بیمارستان مسیحی و مجبور کردن کارمندان زنان ایرانی به رعایت نکردن حجاب در این مراکز.
- ۵- دخالت در امور ایران به بهانه حفظ منافع ناشی از قراردادها؛
- ۶- بیکار شدن نیروی کار ایرانی، از دست رفتن تجارت تاجران و کارگران ایرانی، فلج شدن صنایع بومی کشور زیرا بیگانگان هم‌کارمندان خود - مثلاً کارمندان بانک - و هم‌وسایل مورد نیاز خود را از کشور خود می‌آوردند و از صنعت و تولید ایرانی خرید نمی‌کردند - مثلاً وقتی ساخت راه‌آهن دست اینها بود آهن را از ریل را از کشور خود می‌آوردند و کارگر ایرانی را بکار نمی‌گرفتند - .

بیشتر بدانید :

برخی از روشنفکران با ادبیات خود به قصد منفعل کردن احساسات مردمی در این قراردادها، جملات مأیوس کننده ای را بیان می کردند:

مثلاً روشنفکری می گفت : ما این ماده‌ی بدبوی عفن را میخواهیم چکار؟! - نفت -

مثلاً یکی از علما از وزیری شکایت می کرد که به دریای خزر، یک قاشق آب گندیده می گفت.

یا روشنفکر می گفت : ایران باید سر تا پا فرنگی شود.

یا روشنفکر دیگری بیان می کرد : ایرانی حتی نمی تواند یک لوله‌نگ - آفتابه - بسازد.

جدول امتیازات واگذار شده به بیگانگان و قراردادهای استعماری

نام قرارداد	کشور طرف قرارداد	موضوع قرارداد	تاریخ قرارداد
عهدنامه تجاری ترکمنچای	روسیه	اقتصادی - سیاسی	۱۲۰۶ ش ۱۲۴۳ ق ۱۸۲۸ م
عهدنامه تجاری	انگلستان	اقتصادی	۱۲۱۹ ش
کشتیرانی در مرداب انزلی	روسیه	اقتصادی - کشتیرانی	۱۲۲۴ ش
تلگراف	انگلیس	ایجاد خط تلگراف از خانقین - تهران - شیراز - بوشهر با نظارت مأموران انگلیسی	۱۲۲۴ ش ۱۲۶۲ ق ۱۸۴۵ م
تلگراف	عثمانی	اتصال خط تلگراف استانبول - بغداد - خانقین	۱۲۸۰ ق

۱۲۳۷ ش			
۱۲۴۴ ش	تأسیس اداره تلگراف هند و اروپا در تهران ، افغانستان ، شیراز ، بنادر جنوب و چند شهر دیگر	انگلیس	تلگراف
۱۲۴۸ ش	ایجاد خط تلگراف از جلفا به تهران	آلمان (کمپانی زیمنس)	تلگراف
۱۲۸۹ ق	ایجاد سه رشته سیم تلگراف در مناطق مورد استفاده انگلیس	انگلیس	تلگراف
۱۲۶۵ ش	اداره تلگراف هند و اروپا در تهران ، بوشهر و نقاط مرزی ایران	انگلیس	تلگراف
۱۲۵۱ ش	مبادله تلگراف از نقاط مرزی ایران با نقاط روسیه و تأسیس صراف خانه روس در مناطق مرزی شمال شرق و شمال غرب ایران	روسیه	تلگراف
۱۲۵۸ ش	اجازه نامه روسیه برای برقراری ارتباط با نیروی دریای خود در دریای خزر از قلعه چکشدر در منطقه ترکمن تا استرآباد با ایجاد خطوط تلگرافی	روسیه	تلگراف
۱۲۷۹ ق	کاپیتولاسیون - خریداری و حمل تخم و پيله ابریشم از ایران توسط بازرگان	ایتالیا	عهدنامه‌ی دوستی و بازرگانی
۱۲۵۰ ش	واگذاری حق قطعی و انحصاری احداث راه آهن از دریای خزر تا خلیج فارس و امتداد راه آهن به شهرها و مرزها ، تأسیس تراموای شهری و بهره‌برداری از همه منابع زیر زمینی و معادن ایران، امتیاز سدسازی و آبیاری و بهره‌برداری از جنگل‌ها و ... به مدت هفتاد سال		قرارداد رویتر
۱۲۵۴ ش		روسیه	شیلات
۱۲۵۷ ش	تدارک توپخانه مجهز و تربیت نیروی پیاده نظام به سبک ارتش اتریش	اتریش و مجارستان	قرارداد استخدام افسران اتریشی

۱۲۵۷ ش	تأسیس گارد مخصوص قزاق	روس	تشکیل نیروی قزاق
۱۳۰۴ ق	ایجاد راه آهن میان تهران و شهر ری با امتیاز ۹۹ ساله	کمپانی فرانسه و بلژیک	قرارداد ایجاد راه آهن
۱۲۶۷ ش	آزادی کشتیرانی در کارون	انگلیس	کشتیرانی در کارون
۱۲۶۷ ش	کشتیرانی در مرداب انزلی و رودهایی که مصب آنها مرداب انزلی و دریای خزر است.	روسیه	کشتیرانی در مرداب انزلی و مصب بحر خزر
۱۲۶۷ ش	واگذاری امتیاز بخت آزمایی به میرزا ملکم خان ارمنی و انتقال آن به یک کمپانی انگلیسی	انگلیس	لاتاری
۱۲۶۷ ش	امتیاز راه سازی و ساختن بناها	انگلیس	ساخت راه تهران به خلیج فارس
۱۲۶۷ ش	راه شوسه و راه آهن	روس	راه شوسه و راه آهن در شمال
۱۲۶۷ ش	تأسیس بانک و امتیاز اجازه نشر اسکناس و بهره برداری از معادن ایران و راه سازی به مدت ۶۰ سال	انگلیس	امتیاز بانک شاهنشاهی
۱۲۶۸ ش	تأسیس بانک استقراضی و حق انحصاری برای رهن اموال غیرمنقول و املاک و اجازه صرافی و انجام امور بازرگانی و خرید سهام	روس	امتیاز بانک استقراضی روس
۱۲۶۹ ش	تأسیس دفاتر بیمه در سراسر ایران با امتیاز ۷۵ ساله	روس	تأسیس بیمه عمومی و بیمه حمل و نقل
۱۲۶۸ ش	خرید و فروش انحصاری داخل و خارج کل توتون و تنباکوی ایران	انگلیس	قرارداد رژی امتیاز توتون و تنباکو

۱۲۷۲ ش	واگذاری امتیاز راهسازی از انزلی به قزوین به مدت ۹۹ سال	روس	امتیاز راه سازی از انزلی به قزوین
۱۲۶۸ ش	بهره‌برداری از منابع جنگلی شمال	روس	امتیاز بهره برداری از جنگل های شمال
۱۳۱۳ ق	واگذاری امتیاز راهسازی و تأسیس حمل و نقل برای انتقال کالاهای بازرگانی به مدت ۷۵ سال	آلمان	امتیاز راه شوسه تهران - خانقین
۱۳۱۳ ق	تأسیس و ساختن راه تراموای بخاری یا برقی میان تهران و شمیران به مدت ۹۰ سال	آلمان	امتیاز راه تراموای تهران - شمیران
۱۲۷۷ ش	بهره‌برداری از معادن قرچه‌داغ	روس	امتیاز بهره برداری از معادن قرچه داغ
۱۲۸۰ ش	امتیاز قسمتی از گمرکات ایران	روسیه	قرارداد گمرکی
۱۲۷۴ ش	اجازه حفاری باستانی در ایران (فرانسه پس از اکتشافات نیمی از اشیای گران قیمت و ارزشی را به فرانسه انتقال داد.)	فرانسه	واگذاری امتیاز حفاری باستانی
۱۲۷۶ ش	واگذاری حفاری در شوش	فرانسه	واگذاری حفاری در شوش
۱۲۸۰ ش	امتیاز نفت در سراسر ایران بجز استانهای آذربایجان، گیلان، مازندران، گرگان و خراسان به مدت ۶۰ سال	انگلیس	امتیاز نفت جنوب یا قرارداد داری

